

ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Бойченко Руслан Вікторович

старший викладач, Сумський національний аграрний університет,

Україна, м. Суми

Анотація. Розкрито сутність та зміст поняття раціональне використання земель сільськогосподарського призначення. Окреслено основні принципи на яких повинно ґрунтуватися раціональне використання земель сільськогосподарського призначення.

Ключові слова: раціональне використання земель, землі сільськогосподарського призначення, принципи раціонального використання земель.

Земля – це головний природний ресурс, який є важливою базою для формування продовольчої безпеки кожної країни світу. Для держави це об’єктивна умова успішного функціонування сільського господарства, забезпечення її населення якісними продуктами харчування у необхідних обсягах.

Раціональне використання і охорона земель – важлива екологічна та соціально-економічна передумова сталого розвитку суспільної формації. Тому, на сьогоднішній день особливого характеру та гостроти набули питання щодо раціонального використання та охорони земель, які мають унікальне значення – земель сільськогосподарського призначення.

Землями сільськогосподарського призначення визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, у тому числі інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей [1].

В нормативних документах «раціональне використання земель» визначене як забезпечення всіма землекористувачами в процесі виробництва

максимального ефекту в здійсненні цілей землекористування з урахуванням охорони земель та оптимальної взаємодії з природними факторами [2].

Відомий український вчений П.Ф. Веденичев писав, що під терміном «раціональне використання земельних ресурсів» слід розуміти доцільність, повноту і ступінь ефективності використання земель. Він зазначав, що повнота використання земель визначається ступенем сільськогосподарської освоєності земельного фонду, і чим вищий показник освоєності земельного фонду, тим раціональніше є використання землі [3]. В радянські часи, дана концепція використання земельних ресурсів помилково розглядалася як інтенсифікація сільськогосподарського виробництва, хоча насправді мав місце протилежний процес – екстенсифікації. Таке використання землі призвело до негативних наслідків, таких як поширення ерозійних процесів, низької продуктивності земель, ущільнення орного шару ґрунту, зниження його родючості, ослаблення стійкості природних ландшафтів, посилення процесів деградації ґрунтового покриву.

На сучасному етапі розвитку при дослідженні питання раціонального землекористування, більше приділяють уваги поєднанню його економічної та екологічної складових [4;5]. Виділення економічної складової раціонального сільськогосподарського землекористування пояснюється завданнями самої економічної науки. Адже економічна теорія – це наука про використання суспільством обмежених природних ресурсів (землі), для виробництва різних товарів з подальшим їх обміном [6]. Виділення екологічної складової зумовлюється насамперед тим, що земля є “живим організмом”, середовищем існування різноманітних мікроорганізмів, таким природним ресурсом, від стану якого залежить екологічна стабільність як регіону, так і держави в цілому. Адже створені людиною сільськогосподарські екосистеми впливають на стан навколишнього природного середовища.

Основним критерієм сучасної господарської діяльності в межах агропромислового виробництва має бути одержання максимально можливої економічної вигоди при обов’язковому дотриманні екологічних вимог. Ось чому,

при використанні земельних угідь необхідно дотримуватись еколого-економічних принципів організації раціонального землекористування, а саме: пріоритетності екологічних вимог над економічними інтересами; забезпечення рівних умов розвитку різних форм власності і господарювання на землі; цільового використання землі; підвищення економічної зацікавленості землекористувачів у проведенні землеохоронних робіт; платність землекористування; економічне стимулювання землевласників і землекористувачів щодо екологічно безпечного використання землі [7].

Аналіз сучасного стану і тенденцій використання земельних ресурсів країни з позицій їх визначення як незамінного багатства має велике значення в усіх аспектах життя й діяльності спільноти. Для економіки країни земля як ресурс характеризується багатогранністю та множинністю значень, оскільки функціонально задіяна в багатьох видах діяльності. Утім, головною залишається її сільськогосподарська функція, що вимагає системної орієнтації в напрямі першочергового вирішення проблеми раціонального використання та охорони земельних ресурсів [8].

Враховуючи вище зазначене можна стверджувати, що «раціональне використання земель сільськогосподарського призначення» – це економічно ефективне, екологічно безпечне та науково обґрунтоване використання сільськогосподарських угідь засноване на дотриманні вимоги пріоритетності земель сільськогосподарського призначення, оптимізації структури сільськогосподарських угідь, врахуванні природних та економічних особливостей кожної земельної ділянки при їх сільськогосподарському освоєнні, захисті земель від шкідливого природного та антропогенного впливу, екологізації процесів землеробства, застосуванні ресурсозберігаючих технологій, усесторонній охороні земель, відтворенні та підвищенні родючості ґрунтів, задоволенні суспільних потреб.

Розкриття змісту поняття «раціонального використання земель сільськогосподарського призначення» потребує обґрунтування його основних принципів.

На думку А. Я.Сохнича, в економічній літературі певною мірою вже сформульовано такі принципи, до яких, належать [9]: науково-обґрунтований перерозподіл земельних ресурсів за формами власності, галузями, між юридичними та фізичними особами; рівноправність всіх форм власності і господарювання на землі; економічне регулювання раціонального використання і охорони земель (платність землекористування, економічне стимулювання та відшкодування заподіяних землі збитків); цільове використання земель; недоторканість права власності, права користування землею; пріоритет у наданні продуктивних земель для потреб сільського господарства; постійне вдосконалення форм і типів організації і впорядкування території; системний підхід до використання і охорони земельних ресурсів; регіональний підхід тощо.

С. М. Волков наголошує на тому, що раціональним може вважатися використання землі, при якому:

- здійснюються охорона, відтворення продуктивних та інших корисних властивостей землі;
- найбільш повно враховуються природні і економічні умови, властивості конкретних земельних ділянок;
- досягається висока ефективність виробничої та іншої діяльності;
- забезпечується оптимальне поєднання суспільних, колективних і особистих інтересів у використанні землі [10].

Аналізуючи праці вітчизняних та зарубіжних вчених, в сфері раціонального природокористування та раціонального використання земель, можна сформулювати основні принципи, на яких повинно ґрунтуватися раціональне використання земель сільськогосподарського призначення.

1.Пріоритетність сільськогосподарського використання земель та запобігання необґрунтованого вилучення сільськогосподарських угідь для інших потреб, тобто використання їх лише за цільовим призначенням.

2.Забезпечення економічно ефективного, екологічно збалансованого та науково обґрунтованого використання сільськогосподарських земель.

3. Охорона земель.

4. Врахування природно-кліматичних та економічних умов і властивостей кожної земельної ділянки в процесі сільськогосподарського виробництва.

5. Відтворення та підвищення родючості ґрунтів.

6. Впровадження новітніх ресурсощадних та екологічно безпечних технологій.

7. Зменшення антропогенного навантаження на агроландшафти та природні угіддя в процесі господарювання.

8. Державний контроль та стимулювання раціонального використання та охорони земель, підвищення відповідальності за порушення земельного законодавства.

9. Вдосконалення державного моніторингу стану використання та родючості ґрунтів.

10. Узгодження господарських та суспільних інтересів і потреб.

Отже, раціональне використання земель сільськогосподарського призначення – це економічно ефективне, екологічно безпечне та науково обґрунтоване використання сільськогосподарських угідь засноване на дотриманні принципів пріоритетності земель сільськогосподарського призначення, оптимізації структури сільськогосподарських угідь, врахуванні природних та економічних особливостей кожної земельної ділянки при їх сільськогосподарському освоєнні, захисті земель від шкідливого природного та антропогенного впливу, екологізації процесів землеробства, застосуванні ресурсозберігаючих технологій, усесторонній охороні земель, відтворенні та підвищенні родючості ґрунтів, задоволенні суспільних потреб.

Список літератури:

1. Земельний кодекс України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

2. Земли. Термины и определения: ГОСТ 26640–85 от 28.10.1985 №3453 (СТ СЭВ 4472-84) [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.zakon1.rada.gov.ua/>.

3. Эффективность сельскохозяйственного природопользования / Отв. ред. П. Ф. Веденичев; П. Ф. Веденичев, В. М. Трегобчук, Т. А. Козлова и др. – К.: Наук. думка, 1982. – 230 с.

4. Быстрыков И. К. Управление рациональным землепользованием: теоретический дискус / И. К. Быстрыков // Теорія і методи оцінювання, оптимізації використання та відтворення земельних ресурсів : матеріали Міжнар. наук. конференції : У 2 ч. – Ч.1. – К., 2002. – С. 139 – 142.

5. Козьменко С.Н. Эколого-экономические аспекты рационального землепользования / С.Н. Козьменко // АПК: экономика, управление. – 1989. -№8. – С. 91 – 94.

6. Самуельсон П. Экономика / П. Самуельсон : пер. с англ.: В 2 т. Т.1. – М. : НПО “Алгон”, “Машиностроение”, 1997. – 334 с.

7. Чепець О.Г. Екологічна безпека сільськогосподарського землекористування / О.Г. Чепець // Вісник Сумського національного університету, випуск 4-5. – 2007. – Серія “Економіка та менеджмент”.

8. Інституалізація природно-ресурсних відносин: [колегіальна монографія] / за заг. ред. д.е.н., проф., академіка НААН України М.А. Хвесика. – К.: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку», 2012. – 400 с.

9. Сохнич А. Я. Проблемы використання і охорони ґрунтів в умовах ринкової економіки: Монографія – Львів: НВФ «Українські технології», 2002.– 252с.

10. Волков С.Н. Землеустройство. Теоретические основы землеустройства. Т. 1. – М.: Колос, 2001. – 496 с.